

separate area, and is an integral component of civil, legal and social education. The main objective of the educational work in secondary school is development of civic identity. The current system of legal education in Germany due to a focus on respect for the rights and freedoms of man and citizen, and to overcome socio-demographic and political problems in the development of society. The undisputed in the country considered the fact that any education is based on the belief in accepted in society values and ideals. In addressing issues of legal education society places great hopes in school. Legal education is always associated with a moral. Moral norms require citizen not only the rule of law, but also the transformation of legal values in inner conviction and habit, orient it to the ideal model of social behavior. The main legal values in the German school system include: tolerance to others' views; honesty and objectivity; combating evil (intransigence to unlawful acts and violence, upholding justice, integrity, criticism of shortcomings); protection of human rights and freedoms, duties to others; the desire for social harmony; respect for law and authority, government and legal institutions; respect for national values of other nations; discipline, diligent and responsible attitude to the assigned work. It is concluded that the experience of formation of legal consciousness of students in Germany, education citizens are extremely valuable, and its study can make a great contribution to the development of the theory and the practice of education of students in our country. Studying the experience of legal education in Germany can also stated that Ukrainian education system needs reform upwards training hours for in-depth study of law, thus increasing the overall level of legal education of the younger generation.

Key words: legal education, legal culture, legal values, principles of legal education, citizenship, secondary education system in Germany.

УДК 340.12

В. С. Бліхар, доктор філософських наук, доцент

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ: ФІЛОСОФІЯ РЕАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Здійснено філософсько-правовий аналіз проблеми імплементації міжнародного державотворення у національну ідею в контексті філософії української реальності. Обґрунтовано, що сучасний рівень глобалізації як своєрідний виклик національній ідеї державотворення, і у принципі правотворення, окреслює важливі запитання, правильною відповіддю на які може бути винятково якісне вдосконалення рівня

управління і досягнення ним значної ефективності, що, своєю чергою, підвищить конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні.

Ключові слова: суспільство, економіка, свобода, держава, державотворення, національна ідея, право, філософія права.

Актуальність проблеми. Форми і методи імплементації міжнародного державотворення у національній ідею і правотворення безпосередньо залежать від країни, у середовищі якої вони діятимуть. Ці форми і методи будуть більш успішні в країнах, внутрішня структура яких сприятливіша для імплементаційного процесу, ніж у тих, де імплементація вимагатиме значних зусиль, або й може наштотхнутися на спротив історично сформованої суспільно-політичної національної свідомості чи владної структури. Крім того, простежується певна відмінність у ставленні малих і великих країн до реалізації зовнішньої політики, особливо щодо прав людини. Інтенсивність внутрішнього конфлікту між національними інтересами і міжнародними нормами, які стосуються прав людини, прямо пропорційні потужності у політичній, економічній та військовій сферах. Відповідно ці країни будуть менш сприятливі стосовно імплементації міжнародного державотворення і, що більш імовірно, намагатимуться реалізувати свою гру в міждержавному політичному просторі. Розширення географічної території, на якій упроваджуються європейські соціальні стандарти, свідчить про зовнішній вплив більш глибоких суспільних процесів, оскільки зміна вектора коливання історії у зовнішніх формах функціонування суспільства свідчить про зміну його аксіологічних пріоритетів. Виражається поступовий перехід від дегуманізації до гуманізації, деструктивного і споживацького ставлення між людьми, до довілля загалом, взаємин, що характеризуються сприйняттям людини не як засобу. Саме у цій перспективі імплементація міжнародного державотворення сприйматиметься як крок уперед у постійному процесі формування громадянського суспільства, як і навпаки, — заперечення цінності європейських стандартів, відмова від їхньої практичної реалізації у національній ідеї державотворення та правотворення свідчать щонайменше про застій у розвитку загальнодержавного та правового національного виміру.

З огляду на це **мета статті** полягатиме у спробі філософсько-правового дослідження імплементації засад міжнародного державотворення в українську національну ідею.

Аналіз останніх джерел і публікацій доводить актуальність обраної проблеми, зважаючи на недостатній рівень вивчення цього питання й у вітчизняній філософії права, правознавства загалом, і в соціальній філософії

зокрема. Однак необхідно зазначити, що деякі положення окресленої тематики відображені у працях дослідників, серед яких: І. Барціц, В. Гройсман, А. Карась, Є. Качан, М. Требін, М. Фрідман, Ф. Фукуяма та ін.

Виклад основного матеріалу. Слабка інтегрованість радянської економіки в міжнародну економічну систему була найуразливішою для країни, яка брала активну участь у перегонах щодо масштабів озброєння, як і простежувалося витрачання нею значних коштів на підтримку комуністичних режимів в інших державах, особливо зі слабкорозвинутою економікою. Попри те що великі капіталістичні країни також використовують значні кошти і на постійне вдосконалення зброї, і на посилення свого впливу шляхом підтримки «вигідних» урядів, економіка цих країн, існуючи у більш природному середовищі щодо функціонування економічних законів, була у вигравному становищі порівняно з країнами із соціалістичним устроєм, економіка яких відображала свою недієздатність і неконкурентоспроможність.

Безумовно, це підтверджує тезу, відповідно до якої свобода перебуває у центрі вільної ринкової економіки. В ідеалі, щодо цього випадку, здійснюється вільний взаємний обмін товарами і послугами. Він взаємовигідний для обох сторін одночасно. Тому реальну небезпеку для свободи можуть становити монополії, які певною мірою нівелюють свободу, не допускаючи індивіда до альтернативного виду обміну. Якщо ж така небезпека з боку монополії незначна, то створюється ситуація, коли кожний індивід живе у просторі економічної свободи, маючи змогу брати участь у вільному обміні. Водночас жодна особа не може деструктивно втручатись у діяльність іншої. Існування альтернативи і вільного вибору членів суспільства призводить до того, що «споживача убезпечує від примусу з боку продавця наявність інших продавців, з якими він може укласти угоду. Продавця убезпечує від примусу з боку споживача наявність інших споживачів, яким він може продати свій товар. Найманий робітник захищений від примусу з боку роботодавця наявністю інших роботодавців, до яких він може найнятися, тощо» [9, с. 41].

Загалом світ не є справедливим — існують вельми багаті і дуже бідні країни. Більшою мірою багаті країни користуються скрутним становищем бідних, експлуатуючи їхні ресурси: чи природні — у вигляді різноманітних корисних копалин, чи людські — у вигляді дешевої робочої сили. Прикладом новітньої експлуатації може бути інформація про те, що на багатьох підприємствах, де виробляють мобільну техніку, зокрема популярні айфони, на вищих поверхах установлені захисні загороди з огляду на можливість спроб самогубства. Також неодноразово у ЗМІ публікується інформація

щодо створення спеціальних комісій, які мали би встановити причини значної кількості самогубств на таких підприємствах. Отже, з одного боку, споживачі, для прикладу айфонів, а з іншого — ціна майже рабської дешевої робочої сили. Працівники вимушені важко працювати за мізер, оскільки інших способів вижити може й не бути. Безперечно, це лише один із багатьох прикладів таких «розломів» сучасного світового суспільства. Попри це у скрупульозному дослідженні можна було б навести таких прикладів більше, особливо із життя країн, які розвиваються, в яких недостатньо розвинені й природні ресурси.

Зважаючи на викладене можна підсумувати на користь значення реалізації принципу верховенства права на міжнародному рівні. Наведені приклади несправедливості, що тією чи іншою мірою стосується недоопрацювання тих ідей, на яких ґрунтується принцип верховенства права. Водночас виникають ситуації, коли принцип верховенства права лише експлуатується, не маючи жодного зв'язку зі справедливістю. Скажімо, у країні капіталістичного устрою зі зборами коштів, оскільки існує економічна свобода, немає таких проблем. Як правило, чимало коштів на агітацію виділяє невелика частина заможних людей, які почуваються економічно незалежними. У цьому випадку тим, хто зацікавлений у пропагуванні, необхідно переконати тих, хто має кошти, у важливості інвестицій.

Щоправда, у цьому разі існує й інший бік медалі, адже готовність жертвувати свої кошти на певні ідеологічні речі може ґрунтуватися не лише на ідеологічних мотивах, але й суто комерційних. Саме тут виявляється небезпека — комерціалізація всього, що може призводити до знецінення ідейної складової пропаганди, і редукування останнього виключно до комерційного виміру. Важливою у цьому варіанті є лише комерційна вигода заможних людей.

У суспільстві, де хоча би певною мірою існує економічна незалежність і є можливість зібрати необхідну суму коштів, але й водночас є небезпека комерціалізації, без сумніву, втрачається основа основ міжнародного державотворення й правотворення — аксіологічний вимір відносин [8]. Як і втрачається такий вимір в умовах безапеляційної економічної свободи аж до її «ідеологічного» рівня, оскільки це неодмінно призводить до примусового послуху офіційній ідеологічній лінії курсу суспільства та держави.

Справді, у тоталітарному соціалістичному суспільстві дуже складно зібрати відповідні кошти для пропагування національних ідей. Крім того, якби кошти все ж таки знайшлися, то такому «гіпотетичному прихильникові капіталізму доведеться умовити державну паперову фабрику продати йому папір, державну друкарню — надрукувати брошури, державне поштове відділення — розіслати їх людям, державне відомство — надати йому

зал для виступів тощо» [9, с. 47]. За таких обставин стає обґрунтованим існування щонайменше більшої сприятливості для політичної свободи у капіталістичному суспільстві, яке великою мірою ґрунтується на пріоритеті громадянського суспільства та економічної свободи. Попри це для такого суспільства є доволі значний ризик комерціалізації і знецінення інших важливих цінностей людського екзистенційного виміру.

Так, попри цю небезпеку знецінення, не можна не погодитись із існуванням закономірності — безпосередньої залежності політичної свободи від економічної. Як і не можна не погодитись із тим, що економічна свобода має більше передумов у капіталістичному суспільстві, ніж у соціалістичному. Зрештою, економічна свобода є важливою не лише для окремої особистості чи невеликих груп того чи іншого суспільства. Вона визначає рівень конфігурації у значної частини міжнародної політичної карти. Таким прикладом може бути існування і руйнування однієї із найбільших наддержав — СРСР. Власне, її існування, особливо порівняно мирний розпад, є ілюстрацією функціонування закономірностей економічного та політичного вимірів буття соціуму. Тому важливість існування свободи не обмежується її гносеологічним виміром. Існування чи неіснування свободи стосується не лише пізнавальної, а й тих сфер, що перебувають понад світом ідей, які безпосередньо стосуються матеріального виміру екзистенції людської особистості зокрема чи суспільства й держави загалом. У цьому випадку йдеться про те, що за існування свободи, особливо в економічній сфері, кожний громадянин держави і член суспільства, як і суспільство та держава, матимуть кращі матеріальні ресурси, ніж у випадку, коли би такої свободи не існувало. Свобода, виявлена в економічному вимірі, як вільна конкуренція спрямовує до постійного вдосконалення і продуктів виробництва, і якості послуг. Окрім того, постійно знаходяться шляхи зниження кінцевої ціни такого продукту, що, своєю чергою, робить такий продукт доступним для дедалі більшої частини суспільства й держави.

Якщо розглядати таке суспільство як вільних в економічному вимірі громадян, то воно складатиметься із сукупності різноманітних самостійних приватних господарств, кожне з яких «використовує свої наявні ресурси для виробництва товарів і послуг, які воно обмінює на товари і послуги, вироблені іншими господарствами, роблячи це на умовах, взаємоприйнятних для обох учасників угоди ... воно одержує можливість задовольнити свої потреби непрямим чином, виробляючи товари і послуги для інших, а не безпосередньо для свого власного користування. Спонукальним мотивом для прийняття такого опосередкованого варіанта є, зрозуміло, збільшення сукупного продукту, викликане розподілом праці та спеціалізацією функцій» [9, с. 39].

Що стосується адміністративної децентралізації, то вона полягає у передачі із центру в регіони повноважень щодо прийняття рішень, ресурсів, а також відповідальності за роботу певних видів соціальних служб. Цей вид децентралізації має дві форми — делегування та деконцентрація. Перша означає перерозподіл влади та відповідальності на місцеві органи управління та виконавчі агентства. Крім цього, назагал зберігається вертикальна підпорядкованість, хоча й здійснюється часткове зміщення відповідальності на субнаціональний рівень. Що стосується деконцентрації, то у цьому випадку влада та відповідальність передається від центру на другий рівень владної структури, зберігається ієрархічна підпорядкованість влади міністерствам, а через них — центру. Фіскальний тип децентралізації є найбільш повним, адже безпосередньо пов'язаний із бюджетними практиками, — ресурси передаються для керування ними на місцях. Головними критеріями під час передачі повноважень є такі фактори: доступність ресурсів, взаємозв'язок регіонів і можливість здійснювати управління на місцях. Що стосується дивестиції, то вона означає те, що «планування і адміністративна влада або інші функції передаються у добровольчі, приватні або суспільні організації. Вона часто поводитьися з частковою передачею адміністративних функцій, у поєднанні з дерегуляцією або з частковою приватизацією» [2].

Зрештою, для підвищення ефективності регіонального розвитку важливим є не лише визнання слушності цієї потреби із боку центральної влади, а й невимушене бажання регіонів, особливо їхньої можливості здійснювати заходи, які би сприяли ефективності розвитку регіонів. У такому випадку зростає необхідність усвідомлення потреби в існуванні інституційних механізмів забезпечення розвитку регіонів. Особливо це стосується існування таких механізмів в українській національній перспективі. Адже в жодному нормативно-правовому документі, навіть у Концепції державної регіональної політики України, не існує чітко встановленого переліку інститутів і організацій, які мали би бути такими, що утворюють інституційну структуру регіонального розвитку. Відтак під інституційним механізмом слід розуміти «сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів демократичного (доброго, належного) врядування, забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення задекларованих цілей розвитку регіону/держави, має принципове значення на шляху євроінтеграційних прагнень України, розбудови громадянських інститутів, оскільки виступає цементуючим і формоутворюючим базисом для становлення демократичної, правової, соціальної держави» [5, с. 93–94].

Моделі існування інституційних механізмів, які довели свою ефективність у європейській перспективі та одночасно відповідали і потребам місцевих спільнот, і загальнодержавним пріоритетам конкретних країн, доцільно імплементувати і в національну ідею державотворення нашої країни [7]. Для прикладу, серед таких інституційних механізмів можна виокремити: 1) агентства регіонального розвитку, які не є політично заангажованими, як і є нейтральними в економічному вимірі, оскільки не передбачають отримання прибутку і виконують переважно консультативну функцію; 2) інститути, основна функція яких полягає у забезпеченні соціального діалогу у суспільстві, а також дотриманні соціально-партнерських процедур комунікаційного виміру професійних спілок чи федерацій роботодавців. Власне учасники, які беруть участь у такому виді інституційного механізму, мають повноваження, що ґрунтуються на принципі взаємної згоди, вони беруть участь у прийнятті важливих рішень, які стосуються різноманітних питань сфери соціальної політики; 3) різноманітні фонди, які можна назвати головними механізмами практичної реалізації регіональної політики. Основна їхня функція полягає в управлінні програмами, що проявляється у їх затвердженні, як і у розподілі фінансів (Європейський соціальний фонд, Європейський фонд регіонального розвитку, Фінансовий фонд та ін.).

Мабуть, найголовнішим фактором у справі імплементування міжнародного державотворення є детермінованість національної системи управління, яка ґрунтується на закономірності, відповідно до якої система кожної держави «є невід'ємним елементом культури, детермінована історичними та географічними факторами.... Ця управлінська культура така ж стабільна, як гени. Тому цю управлінську культуру набагато важче змінити, ніж збільшити чи зменшити кількість міністерств і відомств, перерозподілити між ними той чи інший набір функцій» [1, с. 36].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що сучасний рівень глобалізації як своєрідний виклик національній ідеї державотворення й у принципі правотворення окреслює важливі запитання, правильною відповіддю на які може бути якісне вдосконалення рівня управління і досягнення ним значної ефективності, що, своєю чергою, підвищить конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні. Ефективність такого управління, відповідно і конкурентоспроможність держави, великою мірою залежатимуть від того, наскільки уряд може забезпечити економічний розвиток, соціальну стабільність та утвердження культурної перспективи. Складно не погодитися із важливістю цієї ситуації, як і з усвідомленням складності та багатовимірності впливу міжнародного державотворення на

сферу внутрішнього функціонування держави і національний вимір її політичного життя. Адже окрім ефективності міжнародного державотворення, які вже доказали свою ефективність на політико-економічному та соціальному вимірах, існує і феномен своєрідності конкретної нації, який був сформований унаслідок тривалого культурно-історичного процесу зародження, розвитку та буття цієї нації. Власне, цей феномен за жодних обставин не можна оминати увагою у запровадженні міжнародних стандартів державотворення у конкретну національну ідею. Особливо важливий цей феномен для України в нинішніх умовах виборювання свого права на імплементацію міжнародного державотворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барциц И. Н. «Управление на основе права»: регламентация, возможности и опасности / И. Н. Барциц // Право и управление XXI в. – № 2(5). – 2007. – С. 34–44.
2. Гройсман В. Децентралізація влади. Реформа місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Володимир Гройсман. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/3023/.pdf>.
3. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2013. – 536 с.
4. Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях : монографія / А. Карась. – Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 520 с.
5. Регіональна економіка : підручник / за ред. Є. П. Качана. – Т. : ТНЕУ, 2008. – 800 с.
6. Папська Рада «Справедливість і мир». Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.
7. Требін М. П. Західна модель громадянського суспільства: концептуальний підхід / М. П. Требін // Гілея: наук. вісн. Зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Вип. 75 (№ 8). – С. 253–257.
8. Требін М. П. Громадянське суспільство в США: реальні надбання і потенція перспективи / М. П. Требін // Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства : матеріали XIII наук.-практ. конф. – К. : ВНЗ «Нац. акад. упр.», 2013. – С. 102–104.
9. Фрідман М. Капіталізм і свобода / М. Фрідман ; пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2010. – 320 с.
10. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / Френсіс Фукуяма ; пер. з англ. В. Дмитрука. – Л. : Кальварія, 2005. – 380 с.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ СОЗДАНИЯ ГОСУДАРСТВА В НАЦИОНАЛЬНУЮ ИДЕЮ: ФИЛОСОФИЯ РЕАЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Блихар В. С.

Осуществлен философско-правовой анализ проблемы имплементации международных стандартов создания государства в национальную идею в контексте философии украинской реальности. Обосновано, что современный уровень глобализации как своеобразный вызов национальной идеи государства, и в принципе правотворчества, определяет важные вопросы, правильным ответом на которые может быть исключительно качественное совершенствование уровня управления и достижения им большей эффективности, что, в свою очередь, повысит конкурентоспособность государства на международном уровне.

Ключевые слова: *общество, экономика, свобода, государство, национальная идея, право, философия права.*

IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL IDEA: PHILOSOPHY OF REALITY IN UKRAINE

Blikhar V. S.

Carried out legal and philosophical analysis of the problem of implementation of international standards in the creation of the state national idea in the context of the philosophy of Ukrainian reality. It is proved that the current level of globalization as a challenge to the state of the national idea and principle of lawmaking identifies important issues, the correct answer to which can be exclusively qualitative improvement of management level and achieve them more effective, which in turn will increase the competitiveness of the state in the international level.

Forms and methods of implementation of international state-building in national law-making idea and directly depend on the country, among which they will operate. These forms and methods will be more successful in countries where internal structure favorable for the Implementation process than those where implementation will require considerable effort, or both can hit the opposition historically formed social and political consciousness or national authorities. In addition, there is a definite difference in the attitudes of small and large countries to implement foreign policy, especially on human rights. The intensity of the internal conflict between national interests and international norms concerning human rights are directly proportional to the power in the political, economic and military spheres. Accordingly, these countries will be less favorable to implement the international state-building and, more likely to try to sell their game in the international political landscape.

In summary, it should be noted that the current level of globalization as a challenge to state-building and national idea in principle lawmaking outlines important questions, the correct answer to which may be qualitative improvement of management and reaching the significant efficiency which, in turn, will increase the competitiveness of the state at the international level. The effectiveness of such controls, respectively, and the competitiveness of the state, will largely depend on how the government can ensure economic development, social stability and strengthening cultural perspective. In addition to the effectiveness of international state-building, which has proved to be effective in political and economic and social dimensions, there is a phenomenon specific identity of the nation, which was formed as a result of a long process of cultural and historical origin, development and life of this nation. Actually, this phenomenon under no circumstances can miss your attention in the implementation of international standards in state-specific national idea. Especially important is this phenomenon for Ukraine in the present circumstances the struggle of their right to implement international state building.

Key words: society, economy, freedom, government, national idea, law, philosophy of law.

УДК 1:316.3+340.12

Є. М. Мануйлов, доктор філософії, професор;
Ю. Ю. Калиновський, доктор філософських наук, професор

ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК АТРИБУТИВНИЙ ФЕНОМЕН ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Визначено сутнісні характеристики громадянської відповідальності особистості. Досліджено взаємозв'язок і взаємообумовленість розвитку громадянської відповідальності та правового суспільства. Проаналізовано базові рівні та чинники становлення громадянської відповідальності особистості. Розглянуто вплив інформаційно-комунікаційних технологій на характер взаємодії держави та правового суспільства. Обґрунтовано корелятивність та взаємозв'язок таких соціальних феноменів, як громадянська відповідальність, громадянська компетентність та громадянська позиція.

Ключові слова: громадянська відповідальність, правове суспільство, громадянська компетентність, громадянська позиція.